

Sendikaların partilerle olan ilişkileri

Mayıs 12 / Nisan 1977

Tankut CENTEL

Sendikaları vazgeçilmez öge olarak benimseyen demokratik düzenlerin, toplu sendika özgürlüğüne birtakım güvenceler sağlaması zorunludur. Sözü edilen güvenceler arasında, sendikaların özgürce siyasal faaliyette bulunabilmeleri, özel bir yer tutar. Çünkü, sendikaların kapatılmasında kuşku ve duraksamalara olanak tanıyan hertürlü siyasal faaliyet yasağı, demokratik düzenin gereklerinden olan toplu sendika özgürlüğü ile çelişir.

Ortak mesleki çıkarların korunması ve geliştirilmesi, sendika tanımını oluşturan öğelerden birisidir. Ancak bu durum, sendikaların, mesleki faaliyetleri yanısıra, siyasetle uğraşmalarına engel olmaz ve giderek sendikaların, siyasal partilerle olan destek ilişkileri, gözardı edilemez. Nitekim, günümüzde sendikaların siyasete katılmaları tartışılmakta ve giderek uygulamada, siyasal partilerin desteklenmesi kararları alınmaktadır. Aşağıda, sendikaların siyasal partilerle olan destek ilişkilerinin günümüzdeki durumunu ve destek ilişkilerinin hukuki görünümünü ülkemiz açısından inceledim.

Sendikaların genel tutumu.

İşveren mesleki kuruluşları, Türkiye'deki sendikacılığı siyasetten uzak tutma eğilimindedirler. Nitekim son olarak, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu başkanı Halit Narin, konfederasyonun 14. kuruluş yıldönümüne rastlayan yönetim kurulu toplantısında, «ülkemizin içinde bulunduğu ortamda Türk sendikacılığının ve çalışma hayatımızın politikanın bir unsuru haline getirilmek istenmesi, hatta siyasi partilerin bir yan kuruluşu durumuna itilmesi isabetli olmayacaktır. Siyasi partilerle sendikalar arasında böylesine bir bağın kurulması çalışma hayatının da politik tansiyondan olumsuz yönde etkilenmesi sonucunu ister istemez» doğuracağını açıklamıştır¹.

İşçi mesleki kuruluşlarına gelince, Milliyetçi İşçi Sendikaları Konfederasyonu (MİSK) önümüzdeki genel seçimlerde MHP'ni destekleyeceğini açıklamış; MİSK Teşkilatlandırma Genel Sekreteri Hüsnü

Cetinel, MHP'nin İzmir İl Kongresi'nde yaptığı konuşmada, «Türk işçisi ne komünizmde ne de kapitalizmde refahı bulamamıştır. Türk işçisi, refahı Dokuz Işık'ta» göreceğini belirtmiştir.²

Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK) Genel Yönetim Kurulu ile Başkanlar Konseyi'nin ortak toplantısında, V. Genel Kurul 33 sayılı karar doğrultusunda karar alınmış ve yapılan açıklamada «geniş emekçi kitlelerin ilerleyen savaşının hedefi işçi sınıfının, üretici köylünün, memurların ve tüm tekel dışı katmanların, ülkemizin çıkarları doğrultusunda ekonomik, toplumsal ve siyasal dönüşümleri gerçekleştirecek, işçi sınıfının serbestçe siyasal örgütlenmesine konan yasağı kaldıracak, demokratik hak ve özgürlükleri teminat altına alıp genişletecek ilerici, demokratik, halktan yana ve ulusal bir iktidarı kurmak için gereken ortamı yaratmak» üzere ileri demokratik bir düzenin ön koşulu olarak CHP'nin destekleneceği belirtilmiştir³. Ancak bununla, DİSK'in, sendikaların siyasal partiler karşısında bağımsız olmalarını önerdiği söylenemez. Nitekim, DİSK Genel Sekreteri Mehmet Karaca da kuruluşun 10. kuruluş yıldönümü nedeniyle verdiği demeçde «DİSK bugüne kadar siyasal partilerden bağımsızlığını titizlikle korumuştur. Bundan sonra da koruma durumundadır ve koruyacaktır.» demiştir⁴.

8.3.1977 ve onu izleyen günlerde Zonguldak'da toplanan Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu (Türk-İş) Yönetim Kurulu'nda, 10. Genel Kurul'da yapılan tüzük değişikliği gereğince, desteklenecek siyasal partinin saptanması konusu görüşülmüştür. Türk-İş'de desteklenecek siyasal partinin saptanması amacıyla olağanüstü kongreye gidilmesi önerisi reddedilmiş ve bir süredir çalışmalarda bulunan komisyonun görev süresi bir ay daha uzatılmıştır.

Bugün için, Türk-İş'in «partilerüstü» denilen siyaseti bıraktığı; ancak, destekleme konusunda ağır hareket ettiği söylenebilir. Bunun nedenleri olarak ilkin Türk-İş yöneticilerinin siyasal partilere karşı bağımsızlığı yitirme endişeleri gösterilebilir. Nitekim, Türk-İş başkanı Halil Tunç Zonguldak Maden İşçi-

leri Sendikası'nın 23. Genel Kurulu'nda yaptığı konuşmada politikacılarımız istiyorlar ki, her kuruluş kayıtsız şartsız, bizim uydumuz olsun; biz hiçbir zaman kayıtsız şartsız bir siyasi teşekkülün uydusu olmak niyetinde değiliz» demiştir⁵. Oysa, sendikaların siyasal bir partiyi desteklemeleri ve onunla işbirliği yapmaları sendikal bağımsızlığı ortadan kaldırmaktadır. Bu konuda ikinci neden olarak da, Türk İş 10. Genel Kurul'da yapılan tüzük değişikliğinin, «partilerüstü» denilen siyasetin sürdürülmesini sağla- yıcı bir nitelik taşımasını⁶ gösterebilirim.

Mesleki Kısır Döngü.

Yukarıda ana çizgileriyle vermeğe çalıştığım son gelişmeleri, çağımızda sendikaların toplumdaki yerine ve işlevine bağlamak olanaklıdır. Gerçekten, sendikaların siyasal partilere karşı bağımsızlıklarının korunması, kuruluş ve işleyişlerine egemen olan ilkelere dendir. Nitekim, yasa koyucunun bu konudaki seçeneği; sendikaların, siyasal partilerden veya onlara bağlı kuruluşlardan herhangi bir yolla maddi yardım kabul edemeyecekleri ve onlara maddi yardımda bulunamayacakları, onların örgütü içerisinde yer alamayacakları, bir siyasal partinin adı altında kurulamayacakları yolunda olmuştur, (Sendikalar K. 16.) Yasa koyucunun seçeneği, özellikle bir siyasal parti ile organik bağlar kurmanın bağımsızlığı yitirme ve aşağıda karşılaşıcağımız Anayasa'ya uygunluk anlamına gelip gelmeyeceği açısından, tartışma götürür. Ancak ne olursa olsun, siyasal partilere karşı bağımsızlık ilkesinden, sendikaların siyasal görüşlerinin bulunamayacağı ve giderek, siyasal etkinliklerini toplumda duyuramayacakları sonucu çıkartılamaz.

Sendikaların özgün amaçları, temelde, mesleki faaliyetlerdir. Ancak, yalnızca mesleki çıkarları koruma ve geliştirmeyi amaçlama; özellikle işçi sınıfının sendikalar yoluyla olan örgütlü mücadelesini, mesleki bir kısır döngünün içine sıkıştırma anlamını taşır. Sonuçta, bu kısır döngü; işçi sınıfının, varolma mücadelesini, demokratik hak ve özgürlüklerini, ekonomik eşitlik ve sosyal adalet istemlerini yitirmesidir. Bu nedenle, gerçek demokrasinin yolu; sendikaların siyasal faaliyetlerinden, siyasal partilerle olan destek ilişkilerinin varlığından geçer.

Hukuksal Görünüm.

1947 yılında çıkarılan 5018 sayılı İşçi ve İşveren Sendikaları ve Sendika Birlikleri Hakkında Kanun, sendikaların «siyasetle, siyasi propaganda ve siyasi yayın faaliyetleri ile iştigal edememeleri ve herhangi

bir siyasi teşekkülün faaliyetlerine vasıta olamamaları» (md. 5) ibaresiyle, sendikaların özgürce siyasal faaliyette bulunmalarını ve siyasal partilerle olacak destek ilişkilerini tanınamaktaydı. 1960 sonrası ise, son Anayasa değişikliği ile ortadan kalkan 624 sayılı Devlet Personeli Sendikaları Kanunu'nun 14. maddesi (ki bu madde, siyasal faaliyet yasağı getirmiştir) dışında, durum değişir.

1963 yılında 5018 sayılı yasa yerine geçen 274 sayılı Sendikalar Kanunu; sendika, federasyon ve konfederasyonların, işçi ve işverenlerin «müsterik iktisadi, sosyal ve kültürel yararlarını korumak ve geliştirmek için kurulan mesleki teşekküller» (md. 1) olduğuna değinerek, ortak mesleki çıkarların korunması ve geliştirilmesinin, sendikayı oluşturan öğelerden birisi (amaç ögesi) olduğunu belirtmek istemiştir.

Sendikalar Kanunu'nun ortak mesleki çıkarların korunması ve geliştirilmesi konusundaki tutumunu, dayanağı olan 1961 Anayasası'nda yasa koyucunun amacının ve sendikalara yasak siyasal faaliyetleri konu edinen kendi 16. maddesinin incelenmesiyle kavranabilir.

Anayasa, 46. maddesinde, değil mesleki kuruluşların amacını sınırlı olarak saymak, mesleki kuruluşların amacından bile söz etmemektedir. Sadece 47. maddede, işçilerin, işverenlerle olan ilişkilerinde, «iktisadi ve sosyal durumlarını» korumak veya düzeltmek amacıyla toplu sözleşme ve grev haklarının olduğu bildirilmektedir. Konuya açıklık getireceği için, Temsilciler Meclisi görüşme tutanaklarının ilgili bölümünü bir kez daha gözden geçirmek, yararlı olacaktır: «Komisyon Sözcüsü Muammer Aksoy... sendikaların politik bazı faaliyetlerde bulunmalarına manî olmak için, maksatlarının muhakkak surette tesbit edilmesi ve bu hususun Anayasada yer alması teklifini de, uygun bulmuyoruz. Hiç şüphe yoktur ki, sendikalar esas itibarıyla kendi meslek erbabının iktisadi ve sosyal menfaatleri için mücadele edeceklerdir. Ancak, tahdidî mahiyette konacak birtakım hükümler, ileride sendika hürriyetinin tahribine yol açabilir... **Meselâ bir sendikanın, icabında bir seçim zamanında hangi partiye temayül gösterdiğini ifade etmesi, sendika'nın cezalandırılmasına sebep olamaz.** Bu sebeple, yeni yeni gelişecek olan bir hürriyetin Anayasa ile tahdide tabi tutulması doğru değildir... Sendika hürriyeti, gelişmelere göre, ihtiyaçlara göre, kanun koyucu tarafından, demokratik ve hürriyetçi Anayasamızın ruhuna uygun olarak düzenlenmelidir...»⁷. Ve bu düzenleme, Sendikalar K. 16 ile yapılmıştır.

Dernekler Kanunu'nun 4. maddesinin (1) fıkrası hükmü, siyasal yardım yolunu kapatmak istemiştir. Ancak bu hükmün, sendikalar hakkında uygulanamayacağını belirtmek gerekir. Çünkü ilkin; Sendikalar K. 16, sendikalara yasak olan faaliyetleri sınırlı ve siyasal faaliyet serbestisine oranla istisnai olarak saymıştır. İkinci olarak; Sendikalar K.32'e göre sendikalar, Cemiyetler (Dernekler) Kanunu'nun Sendikalar Kanunu'na aykırı olmayan hükümlerine tabi olacaklardır. Diğer yandan, Dernekler K.75/II'e göre sendikalar, özel yasalarında hüküm bulunmayan durumlarda Dernekler Kanunu'nun belirtilen hükümlerine tabi olacaklardır. Bu durumda Sendikalar K.16'ya ters düşen Dernekler K.4/1'nin sendikalara uygulanması düşünülemez. Üçüncü olarak, yasa koyucunun bir doğal gerçeği gözden uzak tutmadığı söylenilebilir. Bu da, demokratik düzenin gereği olarak, günümüzde sendikaların siyasal partilerle destekleme ilişkilerine girdikleri gerçeğidir.

Sonuç.

Görüldüğü gibi, 1961 Anayasası, sendikaların amacını sınırlamıyarak, demokratik ve özgürlükçü bir düzenin gereği olan toplu sendika özgürlüğüne güvence getirmiştir. Anayasal bir hak olarak, sendikalar, özgürce siyasal faaliyet gösterebileceklerdir; ancak bu özgürlük, yasa koyucu tarafından düzenlenecektir. Nitekim söz konusu düzenleme, Anayasa'ya uygunluğunun tartışılması bir yana, Sendikalar Kanunu'nun yukarıda andığım 16. maddesinde yapılmış; kural olan «özgürce siyasal faaliyet» yanında istisna olan «sendikalara yasak siyasal faaliyetler» ele alınmıştır. Bu durumda, sendikaların siyasetle uğraşamayacaklarını ileri sürme; başta Anayasa olmak üzere, mevcut yasalarımıza aykırılık oluşturduğu gibi, çağdaş görüşün oldukça gerisinde kalındığını simgeleyecektir. Sendikaların son günlerde aldıkları destekleme kararları da, bunun en açık örnekleri olmaktadır.

¹ İşveren Bülteni, 15. 2. 1977.

² Milliyet-7.3.1977.

³ Milliyet-7.3.1977.

⁴ Cumhuriyet-23.2.1977.

⁵ Milliyet-17.2.1977.

⁶ Cahit Talas, «Türk-İş'teki Yeni Durum ve Politika», Milliyet-12.5.1976

⁷ TMTD., c.III (B: 46, 17.4.1961, 0:2), 292.